

NADSTAVBOVÉ NÁSTROJE – LUXUS NEBO NEZBYTNOST?

Vladimír Karen – Jana Machonská, Albertina icome Praha

Místo úvodu – jak si stojí knihovny ve věku internetu?

Svět knihoven se rozhodně změnil, o tom nemůže být pochyb. Ale zatímco ještě nedávno byly všechny důvody k tomu se domnívat, že knihovnám v brzké době odzvoní, nyní již máme důkazy, že tomu tak v blízké budoucnosti nejspíš nebude. Nedávná studie Pew Internet and American Life Project¹ ukázala, že 62 % dotázaných Američanů ve věku od 18 do 30 let navštívila v roce 2007 knihovnu! Přitom ještě nedávno byla právě tato technologicky velmi pokročilá věková skupina považována za ty, kdo knihovny buď nepotřebují anebo nechtějí využívat. Zdá se, že internet vytváří hlad po informacích a že právě informačně vyhládlí mladí lidé jsou těmi, kdo nejspíše přijdou do knihovny. V odborné literatuře lze najít dostatek dalších zdrojů, které tento trend potvrzují². Abychom však přeci jen zůstali na zemi, je potřeba si uvědomit, že situace u nás je od té v USA odlišná a že rozsah a úroveň nabízených služeb se může značně lišit. Jistě se řada našich knihoven velmi aktivně snaží o změnu a existují u nás knihovny, které se s těmi americkými mohou měřit. Ale vylepšení, která byla na světové úrovni včera, jsou už dnes standardem a zítra budou zastaralá – knihovny proto musí neustále sledovat aktuální trendy a rychle na ně reagovat. Naštěstí ve svých snahách ale nejsou samy – existuje velké množství společností, které pro ně vyvíjejí moderní nástroje, které lze rychle implementovat a nabídnout uživatelům. Tento článek představuje jednak nástroj pro modernizaci přístupu ke katalogu a dalším zdrojům knihovny a v druhé části nástroj pro zpracování statistických metadat o využití elektronických informačních zdrojů.

Může knihovna konkurovat Googlu?

Jasně je, že internetové vyhledávače představují velmi lákavou a pohodlnou alternativu k vyhledávání ve zdrojích nabízených knihovnami a že uživatelé jsou dnes zvyklí zadávat většinou velmi jednoduché vyhledávací dotazy, aniž by využívali pokročilé funkce nabízené knihovními systémy a dalšími rešeršními nástroji.

Uživatel prostě zkusí zadat pár slov do internetového prohlížeče a dostane nepřehledné množství výsledků, z nichž mnohé pochopitelně mohou být nerelevantní nebo nedůvěryhodné. S tím si řada uživatelů už hlavu ne-

láme, prohlédne si první 2–3 stránky s výsledky a s něčím se spokojí. Za této situace je na technologii a na odbornosti těch, kteří takový vyhledávač provozují, aby přemýšleli trochu „za uživatele“ s cílem mu nabídnout hned na prvních místech co možná nejrelevantnější odkazy a případně pomůcky, které uživateli nabídnout, možnost zúžení anebo rozšíření rozsahu vyhledávání, aby dostal co nejpřesnější výsledky, aniž by musel znát nějaký rešeršní jazyk a zásady pro tvorbu vyhledávacích strategií.

Mají ale knihovny možnost takový komfort svým uživatelům nabídnout? Z pohledu obsahu nabízí knihovna svým uživatelům výrazně vyšší podíl relevantních a důvěryhodných zdrojů, navíc i s přidanou hodnotou (komplexní záznamy o dokumentech v knihovním katalogu, předplacené odborné databáze, digitální knihovny apod.). Vítězství nad internetovými vyhledávači pak může dosáhnout tím, že nabídne uživatelům moderní vyhledávací rozhraní při zachování kvality vyhledávání, a tak jim nabídne svou kvalitu a přidanou hodnotu pro ně pochopitelnou stravitelnou formou. V tomto knihovně může zásadně napomoci revoluční produkt – AquaBrowser.

AquaBrowser aneb jak přilákat „Google generation“ do knihovny – ale spoň virtuálně?

AquaBrowser je nový nastavbový nástroj, který nabízí z pohledu uživatele velmi moderní a snadné vyhledávání v katalogu knihovny a v dalších elektronických zdrojích, které knihovna nabízí. Jedná se o uživatelsky přívětivé jednotné rozhraní, které umožňuje vyhledávání, seskupování a zobrazování záznamů z katalogu a dalších zdrojů. Slouží k přehlednějšímu zobrazování výsledků a k lepší orientaci uživatele ve výsledcích vyhledávání.

AquaBrowser využívá po celém světě již cca 250 knihoven různých typů, odkaz na seznam vybraných knihoven včetně odkazů na jejich stránky naleznete zde³. Podívat se tak můžete na fungování AquaBrowseru přímo v praxi, např. v Bibliothek Rotterdam⁴ nebo Zoeken Bibliothek⁵.

AquaBrowser je software a pracuje s jakýmkoliv knihovním systémem, pro nastavení je potřeba export záznamů z knihovního systému ve formátu MARC (jednorázový na začátku a následně průběžný každou noc). Výhodou AquaBrowseru je velmi rychlá a nenáročná instalace na serveru knihovny a možnost přizpůsobení jeho vzhledu. AquaBrowser je samozřejmě schopen podporovat českou diakritiku.

Pro střední a větší knihovny je určen produkt AquaBrowser Library, pro knihovny menší pak AquaBrowser Online. V nabídce je také AquaBrowser pro konsorcia.

Pokud je Vaše knihovna předplatitelem produktů Serials Solutions, může je bez potíží integrovat do rozhraní AquaBrowseru. Do AquaBrowseru je

možné také integrovat katalogizační systémy, které umožňují obohatit OPAC katalog podrobnými informacemi o jednotlivých titulech (např. Syndetic Solutions – k záznamu dodává například obrázek přebalu knihy, stručný obsah knihy, recenze, informace o autorovi, profily, první kapitolu, podobné/oblíbené tituly, výčet cen, které dostala kniha nebo autor, apod.).

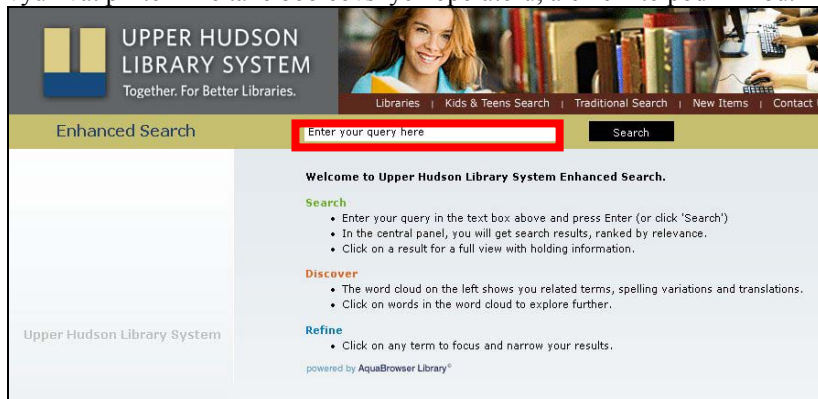
Vyhledávání

Pro uživatele je vyhledávání v AquaBrowseru velmi intuitivní, protože se velmi podobá běžným internetovým vyhledávačům. Uživatel zadá hledaná slova do jednoho vyhledávacího pole a obdrží výsledky řazené podle relevance, ale navíc také celou škálu možností, jak svůj dotaz upravit, limitovat, dále rozvíjet apod.

AquaBrowser umí prohledávat nejen katalog knihovny, ale může být společným vyhledávacím bodem pro vyhledávání v celé škále dalších zdrojů, které knihovna nabízí. To znamená, že uživatel vyhledává přes jednotné rozhraní v rozdílných zdrojích, jako jsou:

- OPAC (automatizovaný knihovnický systém)
- lokální databáze a archivy
- internetové stránky, intranet
- předplacené databáze, časopisy a články

Hledaná slova uživatel jednoduše zadává do vyhledávacího políčka, využívat při tom lze také booleovských operátorů, ale není to podmínkou.

Lze také využít rozhraní pro pokročilé vyhledávání (obrázek vlevo) a definovat si, která pole mají být prohledávána.

Advanced Search

Search the catalog by:

Title

Author

Subject

ISBN or ISSN Number

Call Number

Year

Target Audience
[no preference]

Format
[no preference]

The results must match:

All terms One or more terms

Zobrazení výsledků

Jako odpověď na dotaz dostane uživatel v první řadě odkazy na relevantní dokumenty z katalogu, řazené podle relevance (lze změnit např. na řazení dle roku nebo autora nebo názvu), a dále možnost výsledky filtrovat např. podle jazyka dokumentu, typu dokumentu, jména autora, klíčových slov, data vydání, lokace (v případě, že vyhledávání probíhá v několika katalozích najednou), apod. V levé části obrazovky jsou mu pak navíc v tzv. word cloud nabídnuty další příbuzné a podobné termíny k hledanému slovu, přes které lze dotaz dále rozšiřovat nebo více specifikovat. (viz obrázek). Pokud je nastaveno vyhledávání v externích databázích, pak jsou zobrazeny i výsledky z těchto zdrojů.

Bowker County Public Library
Library Home - Classic Catalog - My Account

Discover

Results 1 - 10 of 549 for mercury, sorted by: relevance

amalgam dentistry
mars
mountaineer
quicksilver **mission**
size **mercurial**
taurus **marbury**
sable **planet** **Mercury**
repair

Mercury
Book
Thomas K. Adamson
Simple text and photographs describe the planet Mercury.
Year: 2004
Series: Pebble plus. Exploring the galaxy; Adamson, Thomas K.
Subject: Mercury (Planet), Juvenile literature
Table of Contents:
Mercury
Mercury's Size
Mercury's Surface
Mercury (10)
Found:

Mercury
Book
Dana Meachen Rau
Describes the size, characteristics, and composition of the planet Mercury.
Year: 2002
Series: Our solar system; Rau, Dana Meachen
Subject: Mercury (Planet), Juvenile literature

Select Location
Showing results from:
All locations

Refine
Library format
Book (325)
LP (95)
CD (91)
DVD (10)
Video DVD (10)
4 more...

Author
Holt, Gustav (7)
Haydn, Joseph (7)
Twain, Shania (6)
360 more...

Subject
Country music (40)

Více informací o titulu získá uživatel kliknutím na jeho název (viz další obrázek).

UPPER HUDSON LIBRARY SYSTEM
Together. For Better Libraries.

Libraries | Kids & Teens Search | Traditional Search | New Items | Contact Us | My Account

Enhanced Search [Print](#) [Hi](#)

[Return to result list](#) [Next >](#)

[saving](#)
[economics](#) [economic](#)
[ekonomou](#)
[south](#)
[state](#) [sports](#)
[discuss](#) [geography](#)
[religion](#) [introduction](#) [industry](#)
[city](#) [economy](#)
[arts](#) [politics](#)
[introduce](#) [society](#) [plant](#)
[survey](#) [information](#)
[culture](#)
[future](#)
[economy](#)
[economy](#)

Author Stokes, Erica M.
Publisher Stockton, N.J. : Mason Crest Publishers, 2002.
Subject Mexico -- Economic conditions -- 20th century -- Juvenile literature. Mexico -- Economic policy -- Juvenile literature. Mexico -- Economic conditions -- 20th century.
Series Encyclopedia of Mexico.
Description p. cm.
Item Description Provides information about the economy of Mexico, discussing how it relates to the country's history, problems, industries, natural resources, and tourism.

Book

Request First Available Copy
Summary

Location	Collection	Call No.	Copy	Status	Due Date
Guilderland Public Library	Juvenile Nonfiction	J 338.972 STO		Checked In	

Summary

Provides information about the economy of Mexico, discussing how it relates to the country's history, problems, industries, natural resources, and tourism.

■ Association ■ Spelling variation
 ■ Translation ■ Thesaurus term
 ■ Discovery trail

Výsledky vyhledávání je možné odeslat e-mailem nebo exportovat v běžných formátech, které používají osobní bibliografické systémy jako např. RefWorks nebo EndNote.

Software AquaBrowser je dostupný formou jednorázového nákupu a ročních udržovacích poplatků. Cena se odvíjí podle požadavků zákazníka na jednotlivé zprovozněné funkce. Samozřejmostí je přizpůsobení vzhledu systému grafickému stylu knihovny.

Statistiky využití e-zdrojů – zpětná vazba pro knihovny

Další zajímavou oblastí, kde došlo v uplynulých letech k zajímavému vývoji, je oblast statistik využití elektronických zdrojů předplacených knihovnami. Údaje o využití jsou jistě velmi důležitou pomůckou pro optimalizaci předplacené kolekce zdrojů. Ještě nedávno ale bylo srovnání využití zdrojů od různých vydavatelů prakticky nemožné – vydavatelé používali své vlastní metody a definice, které byly vzájemně obtížně porovnatelné. Řada vydavatelů statistiky využití neposkytovala vůbec.

Situace se začala výrazně měnit od roku 1998 díky iniciativám ICOLC⁶ a především Project COUNTER⁷ (Counting Online Usage of Networked Electronic Resources), v níž se spojili přední vydavatelé s představiteli knihoven a vznikl soubor metod a doporučení pro měření využití a definice výstupních souborů statistických metadat. Jako první detailní doporučení byl v roce 2003 zveřejněn „COUNTER Code of Practice for Journals and Databases“ a od března 2006 je k dispozici doporučení pro elektronické knihy a referenční díla. Tato doporučení akceptovala již většina významných poskytovatelů informací pro akademický sektor a veřejné knihovny.

Tak vznikl tolik potřebný společný základ pro agregaci a porovnávání využití elektronických zdrojů od různých poskytovatelů. Sběr (download) dat od jednotlivých poskytovatelů je však stále ještě třeba dělat ručně, ale již se blýská na lepší časy. Od jara 2009 bude muset každý poskytovatel, který bude chtít tvrdit, že je kompatibilní s doporučeními COUNTER, podporovat protokol SUSHI⁸ ((Standardized Usage Harvesting Initiative), který umožní automatizované stahování statistik ve formátu COUNTER XML, takže shromažďování a zpracování dat bude moci probíhat zcela automaticky.

Již nyní jsou však k dispozici nástroje, které umožňují agregaci statistik a jejich další zpracování a zobrazování. První vlašťkou je od prosince 2007 funkční služba 360 Counter společnosti Serials Solutions⁹.

360 Counter aneb jak si usnadnit práci se zpracováním statistik

Online služba 360 Counter¹⁰ je na první pohled velmi jednoduchá, ale dokáže ušetřit spoustu starostí a hlavně času se zpracováním a vyhodnocováním statistik využití elektronických zdrojů. Jak název napovídá, je založena na doporučeních COUNTER a umožňuje již dnes automatizovat většinu činností při zpracování statistik.

Práce s 360 Counter je jednoduchá a rychlá – jediná ruční činnost spočívá ve stahování statistik od jednotlivých vydavatelů a jejich upload na server 360 Counter. To se již za několik měsíců změní díky využití protokolu SUSHI, jak bylo popsáno výše. Administrátor služby tedy uploaduje soubory se statistikami COUNTER a ty jsou ihned podrobeny kontrole kompatibility s doporučením COUNTER. Přehled uploadovaných souborů ukazuje následující obrázek.

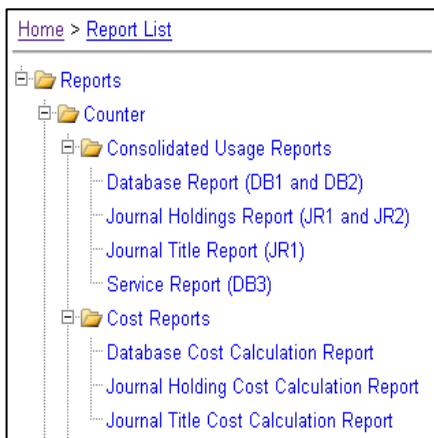
Status	Vendor	Report Code	Date Run	Upload Time (PST)
✓	ProQuest	DB3	11/3/2007	11/15/2007 9:34:44 PM
✓	ProQuest	JR1	10/3/2007	11/15/2007 4:25:21 PM
✓	Institute of Physics	JR1	2/20/2007	11/15/2007 4:22:52 PM
✓	Institute of Physics	JR1	11/20/2007	11/15/2007 4:19:33 PM
✓	Nature Publishing	JR1	8/11/2007	11/15/2007 4:17:51 PM

Další obrázek ukazuje dva soubory, u nichž byly zjištěny chyby – kliknutím na odkaz se zobrazí informace o zjištěných chybách.

⚠	Nature Publishing	JR1	1/10/2006	11/15/2007 3:31:10 PM
⚠	ProQuest	JR1	1/3/2007	11/15/2007 3:15:32 PM

Následuje normalizace dat. Vydavatelé totiž ve svých souborech označují jednotlivé časopisy, knihy a databáze různě, používají v názvech zkratky, někdo uvádí ISSN tištěné a druhý elektronické verze, v názvech i ISSN/ISBN bývají chyby a překlepy. 360 Counter ale tituly automaticky rozpozná a standardizuje tituly díky denně aktualizované znalostní databázi Serials Solutions Knowledgebase.

Knihovna dále může do systému zadat informace o cenách, za které předplácí kolekce anebo jednotlivé tituly u vydavatelů. To jí umožní využívat zabudované funkce Cost Management (v ceně), která je jinak součástí nejkomplexnější služby 360 Resource Manager. Díky tomu pak může knihovna porovnávat nejen využití zdrojů reprezentované např. počtem zobrazených článků, ale okamžitě je k dispozici také porovnání nákladů na zobrazení článku u jednotlivých vydavatelů apod.

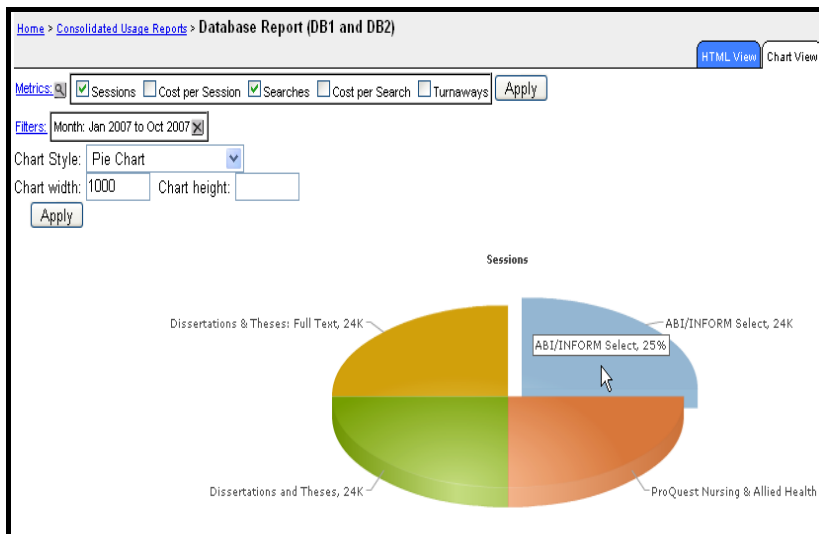
V dalším kroku je možno si vybrat z řady předpřipravených typů statistik (obrázek vpravo), vybrat si zdroje a časové rozmezí pro analýzu – a pak už se zobrazí požadovaný přehled nebo graf.

Home > Consolidated Usage Reports > Authority Titles with Holdings (JR1 and JR2)

Metrics: Journal Cost Uses Cost per Use Turnaways Apply

Filters: Authority Title: excluding , Provider/Platform: American Chemical Society,Nature Publishing,Scitation Month: Jan 2007 to Dec 20

					Month		Jan 2007		Feb 2007	
Authority Title	Provider/Platform	Publisher	Journal Weight	ISSN	Uses	Cost per Use	Uses	Cost per Use		
Accounts of chemical research	American Chemical Society	American Chemical Society	None	0001-4842	-	-	-	-		
American Chemical Society total:					-	-	-	-		
ACS chemical biology	American Chemical Society	American Chemical Society	2	1554-8929	2	\$36.63	2	\$36.63		
American Chemical Society total:					2	\$36.63	2	\$36.63		

Výčet možností a funkcí systému by pochopitelně mohl pokračovat, ale věříme, že i toto stručné představení umožní čtenářům udělat si obrázek o účelnosti a schopnostech 360 Counter. Výstupy ze systému poslouží jako základ pro akviziční rozhodnutí s cílem optimalizace hodnoty elektronických kolekcí s ohledem na pořizovací náklady. Systém pochopitelně automaticky archivuje jak výchozí metadata ve formátu COUNTER, tak výsledky analýz a jejich export v řadě formátů.

Závěrem

Představované nástroje se velmi liší oblastí svého určení. Cílem AquaBrowseru je nabídnout moderní vzhled a především funkčnost uživatelům knihovny bez nutnosti nákladné výměny nebo upgrade celého knihovního systému, což by s sebou neslo vedle nemalých nákladů také velké nároky na přeškolení personálu apod. Naproti tomu 360 Counter je určen pro vnitřní potřebu knihovny. Přesto mají oba nástroje mnoho společného – velkou flexibilitu, rychlou implementaci a především dopad na kvalitu poskytovaných služeb a nabízené kolekce zdrojů. To vede nevyhnutně k závěru, že nasazení podobných nástrojů není v žádném případě zbytečným luxusem, který si knihovny jen těžko mohou dovolit, ale nezbytným předpokladem udržení si konkurenceschopnosti ve stále náročnějším a rychlejším internetovém světě.

Literatura a odkazy

1. KENDLE, Jeanine. Commentary Gen Y Youth Rediscovering Libraries with Internet Age, leden 11, 2008. ISBN 08928215.
2. RefShare – Jak si stojí knihovny ve věku internetu? – výběr literatury
http://www.refworks.com/refshare?site=03590113774400000/RWWS2AA1191095/Knihovny_internet
3. AquaBrowser
<http://www.aquabrowser.com/>
4. Bibliotheek Rotterdam
<http://zoeken.bibliotheek.rotterdam.nl/?uilang=en>
5. Zoeken Bibliotheek
<http://zoeken.bibliotheek.be/>
6. ICOLC
<http://www.library.yale.edu/consortia/2001webstats.htm>
7. Project COUNTER
<http://www.projectcounter.org/>
8. NISO/SUSHI
<http://www.niso.org/workrooms/sushi/>
9. Serials Solutions
<http://www.serialssolutions.com/>
10. 360 Counter
http://www.serialssolutions.com/ss_360_counter.html